

**Методичні рекомендації до орієнтовних планів-конспектів уроків
для 11-го класу за програмою факультативного курсу «БІБЛІЙНА
ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА»**

Викладачам курсів духовно-морального спрямування пропонуються орієнтовні плани-конспекти уроків для 11-го класу за програмою факультативного курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА» (1-11 кл.), що має тематичну назву «Основи християнського світогляду і моралі».

Зміст поурочного методично-дидактичного наповнення запропонованого посібника, як і в попередніх класах, складають ***три напрямки***:

1. ***Вивчення Біблії і розгляд прикладів із біблійної історії*** в аспектах етики вчинків, вирішень життєвих ситуацій та розвитку особистості християнина, його ставлень до Бога і Божих настанов.

2. ***Вивчення основних засад християнської етики***, які відображені в багатовіковій історії українського народу, його укладі життя, вирішенні ним основних життєвих ситуацій та на прикладах життя відомих подвижників благочестя і святих нашого краю.

3. ***Превентивне виховання на засадах християнської моралі***, яке полягає у творчому вирішенні життєвих ситуацій, з якими діти і молодь зустрічаються в сучасному світі. Цей напрямок реалізується в ігрових ситуаціях, дискусіях, диспутах, екскурсіях та інших формах урочної та позаурочної діяльності.

Відповідно до програми курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА» для 11-го класу розроблені матеріали поділяються на ***три тематичні блоки***. Метою ***першого блоку «Християнська мораль. Формування особистості»*** є осмислення теоретичного та практичного матеріалів, а також вивченого у попередніх класах духовно-морального досвіду, що сприятиме формуванню і розвитку основних морально-етичних здібностей і компетенцій особистості. Метою ***другого тематичного блоку «Християнська віра у заповідях блаженств»*** є поглиблення і розширення знань учнів

морально-етичними знаннями духовного життя (з морального богослов'я), а також прикладами кращих зразків прояву духовності українського народу (за новозавітними заповідями блаженств). **Третій тематичний блок «Різноманіття релігійних вчень та християнство»** ознайомлює учнів із полікультурністю та новоутвореннями релігійної думки впродовж всієї історії людства та у сьогоденні.

Наведені у розробці уроки мають на меті допомогти випускникам навчальних закладів сформувати наступні якості **у сфері духовно-ціннісного становлення** :

- готовність і здатність до духовного розвитку, етичного самоудосконалення, самооцінки, розуміння пошуків сенсу свого життя, відповідальної поведінки;
- готовність і здатність до реалізації творчого потенціалу в духовній і наочно-продуктивній діяльності, соціальній мобільності на основі моральних норм, безперервної самоосвіти і універсальної духовно-етичної установки «ставати краще»;
- зміцнення моральності, заснованої на волі і духовних вітчизняних традиціях, внутрішній установці особистості чинити згідно своєї совісті;
- формування моралі як усвідомлення необхідності поведінки, заснованої на прийнятих в суспільстві уявленнях про добро і зло, належне і неприпустиме;
- розвиток совісті як етичної самосвідомості особи, здатності формулювати власні етичні зобов'язання, здійснювати етичний самоконтроль, вимагати від себе виконання моральних норм, давати етичну самооцінку своїм вчинкам;
- ухвалення особою базових національних цінностей, духовних традицій;
- готовність і здатність виражати і відстоювати свою суспільну позицію, критично оцінювати власні наміри, думки і вчинки;
- здатність до самостійних вчинків і дій, що здійснюються на основі морального вибору, ухваленню відповідальності за їх результати, цілеспрямованість і наполегливість в досягненні результату;
- працьовитість, життєвий оптимізм, здатність до подолання труднощів;

- волелюбність як здатність до свідомого особистого, професійного, громадянського та іншого самовизначення та розвитку у поєднанні з духовно-моральною відповідальністю особи перед сім'єю, суспільством, майбутніми поколіннями;

- відчуття особистої відповідальності за Вітчизну перед минулими, сучасними і майбутніми поколіннями.

У сфері суспільних відносин наступні якості:

- усвідомлення себе громадянином України на основі ухвалення загальних національних духовних цінностей;

- розвиненість відчуття патріотизму;

- турботу про добробут народу України, підтримку міжетнічного, міжконфесійного миру і злагоди;

- усвідомлення цінності інших людей, цінності людського життя, нетерпимість до дій і впливів, що представляють загрозу життю, фізичного і етичного здоров'я і духовної безпеки особи, уміння їм протидіяти;

- законослухняність і свідомо підтримуваний громадянами правопорядок;

- духовну, культурну і соціальну спадкоємність поколінь.

Запропоновані в розробці уроки розпочинаються стандартною вступною організаційною частиною, мета якої – створення духовної атмосфери християнського спілкування. Етап актуалізації особистісного досвіду учнів передбачає врахування життєвих пріоритетів одинадцятикласників, емоційного налаштування та існуючих інтересів. Етап актуалізації опорних знань може реалізуватись в контексті перевірки домашнього завдання, повторювальної бесіди, індивідуальних відповідей, тощо. Етап мотивації навчальної діяльності передбачає можливу участь учнів у формулюванні теми і мети уроку, первинне ознайомлення з Біблійним віршем, формування плану уроку, постановку проблемних питань. На етапі засвоєння нових знань, формування опорних умінь і навичок забезпечується активна взаємодія учителя та учнів, поєднання індуктивного та дедуктивного способів засвоєння нових знань, врахування вимог вікової психології щодо подання нової

інформації, підвищення ролі евристичної бесіди у засвоєнні нових знань та формуванні опорних умінь і навичок, ефективну роботу зі Святим Письмом, зокрема опорною Біблійною історією, керовано-самостійне опрацювання матеріалу уроку, випереджальні завдання. На етапі закріплення навчальних досягнень ефективними є читання, обговорення та аналіз повчальних оповідань, філософські дискусії, робота з образотворчою наочністю, інтерактивні вправи, етичні практикуми. Характерними особливостями етапу узагальнення та систематизації набутих компетентностей є підсумкова бесіда, самостійна чи групова робота за завданнями. Під час підсумкової частини уроку використовуються на уроці питання для рефлексії.

Важливою частиною уроку в 11-му класі, як і в попередньому 10-му, залишається знайомство учнів зі Святим Письмом. При цьому на уроці не слід обмежуватись чисто текстуальним ознайомленням з біблійними сюжетами, а на їх підставі вміти дати оцінку вчинками з точки зору етичної вартості, моральної правди, і ці вартості впроваджувати у життя старшокласника. Щоб правильно пояснити зміст біблійних текстів, вчителям потрібно звертатися до класичної духовної літератури: тлумачення Біблії.

Особливістю курсу для 11-го класу вважаємо його третій розділ, бо Україна є поліетнічною та поліконфесійною державою, а народи на її території мають певні відмінності в життєвому устрої, культурі, традиціях і звичаях. Тому дедалі більшої актуальності набуває потреба у створенні толерантного освітнього простору, що відкриває можливість вивчення культур і традицій інших народів крізь призму толерантності. Як відомо непорозуміння у поліетнічному, поліконфесійному, полікультурному суспільстві призводять до порушення прав людини, насильства та конфліктів. Втілення в життя гуманістичних ідей милосердя, цінності людини, людської гідності й громадянської відповідальності є нині не тільки бажаним із суто етичних міркувань, а й необхідним для прогресу й самого виживання не тільки країни, а й усього людства. Тому основними виховними функціями III блоку є:

- миротворча, що визначає багатовимірність середовища та різноманітних поглядів; забезпечує гармонійне співіснування представників, що відрізняються один від одного за різними ознаками; служить суспільним гарантом недоторканості та ненасильства стосовно різного роду меншин;
- регулююча - надає вихід із конфліктних ситуацій; орієнтує стосунки між людьми на дотримання поваги та свободи:
- психологічна - забезпечує етнічну та соціальну самоідентифікацію; служить основою для нормалізації психологічної атмосфери в групі, певному прошарку суспільства і суспільства в цілому;
- виховна - розвиває співпереживання, вміння правильно та лояльно оцінювати вчинки інших; є зразком організації життєдіяльності у соціумі;
- комунікативна - розвиває готовність до спілкування і взаєморозуміння, зокрема із представниками різних груп, іншого світогляду тощо.

За цільовим призначенням в розробці використовуються близько 80 видів вправ і прийомів робіт, а саме:

- ***прийоми роботи, націлені на усвідомлення учня як «себе в запропонованій ситуації уроку»***, (вправи, націлені на усвідомлення учнем себе в ситуації уроку і матеріалу для опрацювання, співвідношення себе з описаною чи представленою інформацією на уроці, самозаглиблення, актуалізація «я», відтворення себе у світі): створення міні-творів, роздумів, описів і вражень відносно пережитого на уроці та відповідне домашнє завдання; «Коло обговорення», «Точка зору», «Маю право на думку», «Власний погляд» (висловлювання за проблемою від я-позиції); «Незакінчене речення» (оформлення думки з я-позиції), «Міні-дискусія», «Філософський дискусійний клуб» (реалізація можливості висловити, обґрунтувати власну думку в дебатах), «Обери/займи позицію» (надання власної відповіді, думки, питання до теми та проблеми уроку), «Pro|contra», «Спільне/відмінне», «Відоме/невідоме», «Сенкан», «Знайди відповідність», експрес-питання, експрес-відповіді у форматі вправи «Прес», «Мозковий штурм» , «Бліц-опитування», а також підготовка

лекційного, презентаційного, відео-матеріалу з коментарями для демонстрації на уроці, рольова диференціація – екскурсовод, історик, філософ – відповідно до тематики уроку;

- *прийоми роботи, орієнтовані на активізацію аналітичних навичок учня:* робота з епіграфом до уроку, робота зі словником, «Етична подорож», «Духовна світлиця», «Під практичним кутом» (учні висловлюють думку, попередньо проаналізувавши отриманий матеріал: почуте – вірш, музичний твір; побачене – відео, репродукції картин відносно власного життєвого досвіду та світосприйняття), «Опрацювання лекційного матеріалу» (за наданим лектором матеріалом визначення головної думки, відповідності, відповіді на питання тощо); «Читання з позначками (+, -, !, ?)», «Робота з відео-матеріалом» (аналіз відео-матеріалу згідно з планом і тематикою уроку); «Арт-студія/завдання»; «Поміркуємо разом», «Важливе питання», «Визначаємо/обираємо головне», «Обговорення в загальному колі», «Відверта розмова», «Порівняльний аналіз», «Вчимося аналізувати» (аналіз інформації як добірки першорядної, другорядної та ін., розуміння важливості концентрації на головному і вміння знаходити це «головне»); «Духовне слово», «Пошуки духовного» (вміння відкривати кілька ціннісних змістів в одному тексті); «Актуальна бесіда», «Велика сила прикладу», «Підбери приклад», «Поясни вислів», «Інформація до роздумів», «Мапа інформації», «З досвіду тлумачення», «Юні апологети», «Осмислення і розуміння»;

- *прийоми, орієнтовані на розвиток комунікативних навичок учня:* «Історична довідка», «Екскурс в історію та філософію» (підготовлений заздалегідь матеріал до уроку надається учнем (-ями) і такий, що подається в формі реферату, оповіді, доповіді); «Дебати юних філософів» (відповісти на проблемне (центральне питання етапу уроку), аргументуючи відповідь і підкріплюючи цікавими порівняннями та асоціаціями); «Асоціації», «Асоціативна квітка» / «Асоціативний кущ» (встановити відповідні «семантичні містки» між тим, що вже учневі відомо і зрозуміло і тим, що буде вивчатися); «Інтерв'ю»; «Незакінчене речення», «Продовжить речення/ Закінчити думку»

(продовжити речення (думка «за»/«проти»); «Доповідачі, рецензенти, опоненти», «Проблемне питання/завдання», технологія «Чотири кути»;

- *прийоми роботи, орієнтовані на активізацію пошукової та аналітичної діяльності учня:* робота із словниками, довідниками, першоджерелами «Робота з біблійним текстом», «Досліджуємо/вивчаємо Святе Письмо», «Опрацювання біблійної історії», «Роздуми над Словом Божим», «Святе Письмо – мені знайоме», «Ланцюжок біблійних віршів», «Робота з текстами притч», «Притчова мудрість» «Подорож у світ літератури», «Літературна вітальня», додатковою літературою «Зразки святого життя», «Святоотцівська спадщина»; «Біблійні персоналії», «Словникова робота», «Важливі цитати», «Літературна хвилина», «Поетична хвилина», «Літературна скарбниця», «Аналіз застарілих слів», «Аналізуємо вислови», «Робота з епіграфом», «Шукаємо відповідь», «У пошуках відкриття», «Пошук цікавих запитань», «З криниці народної мудрості»; «Відновіть та поясніть прислів'я»

- *вправи, орієнтовані на активізацію творчого потенціалу учнів, розвиток фантазії, встановлення зв'язку причини-наслідки та асоціативних зв'язків:* «Шлях до спасіння», «Формула здоров'я», «Заповни таблицю», «Творча світлиця», «Абетка духовного життя», «Ковдра чеснот», «Аукціон добрих справ», «Реставрація», «Вивчаємо думку», «Висновки-узагальнення», «Сходінка», «Атака на учня».

Автори пропонують велику кількість практичних завдань майже на кожному уроці. Це відбувається цілком свідомо не з метою перевантаження учнів на уроці, а з метою надання вчителю можливості вибору практичних вправ відповідно до потреб та можливостей конкретного класу.

Рогова О.Г.